

УДК 821.161.2–1.09”198”Л. Костенко

КОЛЬОРОНАЗВИ У ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО (ЗБІРКА «ВИБРАНЕ» (1989))

Христина ВОЛОЩАК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000*

Розглянуто кольороназви в системі індивідуального стилю Ліни Костенко, визначено їх місце та значення в організації художнього світу поетеси.

Ключові слова: кольороназви, метафора, поетична барва.

Серед здобутків талановитої плеяди поетів-шістдесятників творчість Ліни Костенко беззаперечно займає найчільніше місце. Основною домінантою поетичного світу авторки є слово, крізь призму якого вона бачить навколишній світ, творить оригінальні образи та глибокі метафори.

Одним із перших літературознавців, хто почав говорити про відчуття людини у поезії був Іван Франко «...наша мова найбагатша на означення вражень зору, менше багата, але все таки досить багата на означення вражень слуху і дотики, а найбільш багата на означення вражень смаку і запаху» [8, с. 78]. Поезія Л. Костенко насичена різноманітними зоровими відчуттями, які читачі сприймають безпосередньо через колір. Часто авторка такі зорові відчуття створює крізь призму образних конструкцій з метафоричними значеннями.

У символіці кольорів виділяється спектр 7-ми найголовніших, які надають забарвлення сучасній поезії.

Найбільш вживаними у поезії Л. Костенко є ахроматичні кольори, зокрема **білий** та **чорний**. **Чорний колір** – «колір сажі, вугілля, найтемніший колір, повністю протилежний білому» [6, т. 11, с. 352]. Чорний колір Л. Костенко поєднує зі словами: сльози, корсетка, катафалк, телефон, зуби, полум'я, книга, шори, ніч, ворони. В одних випадках, справді, йдеться про поетичне забарвлення конкретних предметів: «Цей *чорний катафалк* в не лондонський туман...» [4, с. 235]. В інших – переосмислено і подано метафорично, як трагічне світосприйняття: «Бо тоді вже ніякий вітер не зде ту свічку з *чорним полум'ям*...» [4, с. 190]. Чорний колір є символом трагедії, горя. Водночас ця лексема у поезії Л. Костенко є втіленням неправди, зла: «Звикли до правди мої вуста. Нащо їм *чорне вино лукавства*» [4, с. 260]. У поезії Л. Костенко художні порівняння надають нового звучання кольороназвам: «Читаю ніч, немов би *чорну книгу*...» [4, с. 293].

Не менш важливим кольором у поезії Л. Костенко є **білий** – «який має колір крейди, молока, снігу» [6, I, с. 181]. Білий колір поетеса поєднує зі словами: кетяги, перевесло, вікно, хатка, квіти, кінь, світ, полум'я, вогонь, доріжечка, сніг. Ця барва пов'язана здебільшого з приємними асоціаціями. В інших випадках через білий колір авторка метафорично створює образи брехні, нечесності, доміантності зла у суспільстві: «У тебе з вуст пашіло *біле полум'я...*» [4, с. 288]; «А світ чадить, а світ уже *не білий...*» [4, с. 255]. Біла барва влітається у поетичну тканину віршів, творячи неповторні зорові образи: «Рягтять акацій *білі кетяги* в прудкій дитячій пелені...» [4, с. 117]. Білий колір зазвичай пов'язаний з позитивними емоціями, з оптимістичним, життєрадісним настроєм, розумінням світу, з добром – на противагу злу, смерті. Однак, цей колір асоціюється і з сумом: «І крутить туги *біле перевесло...*» [4, с. 334]. Цей колір викликає також настрої задумливої зажури, бо характерний для зими, коли припиняється розвій природи. Недаремно Л. Костенко змальовує зиму в художньому переосмисленні: «То *білий кінь*, то *білий-білий кінь* шукає літо у сухому листі» [4, с. 340]. Авторка вміло використовує протиставлення, щоб увиразнити поетичні образи: «*Білі-білі обличчя у чорній воді...*» [4, с. 392]. У вірші «Притча про ріку» [4, с. 355] поетеса вдається до порівняння: «І *лотоси білили*, мов піали...». Чорний та білий кольори органічно влітаються у художню тканину більш ніж 50-ти віршів Л. Костенко.

У поезії Л. Костенко сірий колір хоч і вживається менше, але відіграє важливу роль у поетичній палітрі творів. **Сірий** – «колір середній між білим і чорним, барва попелу» [6, т. 9, с. 229] – зустрічається більш ніж в 10-ти віршах. Сірим у творах поетки є очі, ідоли, віхола, обличчя, комарі: «Лиш клаптики червоного суконця шляхам лишає *сіра далина...*» [4, с. 337]. Окрім того, сірий колір асоціюється у читача із сумом, нечіткістю, невизначністю.

У поезії Л. Костенко зафіксовано декілька відтінків білого і сірого кольору, зокрема це срібний, сивий та сизий.

Срібний – «блискучого, сірувато – білого кольору» [6, т. 9, с. 619]. Цей відтінок поетеса використала для змалювання природи, зокрема у переносному значенні, використала зі словами: липа, дощ, клени, форель: «І наче Богу кланявся дуплу, де *срібні липи* чаділи від меду...» [4, с. 348]. Ріка, блиск води має срібний відтінок, і саме тому Л. Костенко витворила оригінальний, свіжий зоровий образ – «*срібна дніпровість*», що увібрав у себе все захоплення Дніпром, рікою, яка завжди дає вказівку на нашу історію, віковічну давнину: «На крутосхилах *срібної дніпровості* сідає вічність чорного коня...» [4, с. 299].

Сивий – «сірувато-білий, білястий, білуватий, сріблястий» [6, т. 9, с. 153]. Л. Костенко використовує сиву барву для опису волосся, старості: «На скронях його *молода сивина...*» [4, с. 224]. Сивий колір метафоризується у довгому часі існування, у досвіді й у мудрості: «Вікам *посивіли вже скроні*, а все про волю не чувать...» [4, с. 201]. **Сизий** – «темно-сірий з синюватим полиском, сіро-голубий» [6, т. 9, с. 162]. Сизими у поезії Л. Костенко є голови голубів, дим, шибки, вечори і навіть мерзлого. Наприклад: «Пливе перон за *сизими шибками...*» [4, с. 98]. Цей відтінок може бути нейтральним, але водночас асоціюється з холодом, невизначністю, тугою.

Окрім ахроматичних, Л. Костенко використовує і хроматичні кольори, кількість вживання яких значною мірою не перевершує ахроматичних. Їх виявлено у 40–45 віршах. Найпоширенішими є зелена, жовта та червона барви.

Зелений – «один з основних кольорів спектра – середній між жовтим і блакитним» [6, т. 3, с. 553], «колір свіжої трави, листя» [7, с. 136]. Зелена барва традиційно викликає у нас асоціації з природою: лісом, полем, рослинністю. У поезії Л. Костенко зелений дає пряму вказівку на зорові відчуття, майже в усіх випадках, без метафоризацій. Колір вживається у поєднанні зі словами: мох, птиці, вир, лісочок, гілля: «*Зелений мох* на древній стрій заткали древні павуки...» [4, с. 290]. Зелений для поетеси є кольором спокою, символом життя.

Ліна Костенко використовує тільки один відтінок зеленого кольору – **смарагдовий** – «який має колір смарагду, яскраво-зелений» [6, т. 9, с. 391]. Цю барву, як і зелену, авторка використовує для опису забарвлення природних ландшафтів: діброви, луків: «Після дощів *смарагдова діброва...*» [4, с. 113]; «Цвітуть смарагдові луги...» [4, с. 123]. Смарагдовий колір допомагає створити метафоричний зоровий образ: «І сонний гриб в *смарагдовій куфайці* дощу напився...» [4, с. 51].

Жовтий – «який має забарвлення одного з основних кольорів спектра – середній між оранжевим і зеленим» [6, т. 2, с. 540], «колір ячного жовтка» [7, с. 104]. Жовтими у поезії Л. Костенко є рови, падолист, листя, глиця, береги, клени, світанки: «*Світанки жовті, аж левині...*» [4, с. 117]. Саме цей колір символізує екологічну катастрофу: «Усохли верби, *вижовкли рови...*» [4, с. 53]. Жовтий колір часом асоціюється з хворобою, відмиранням. Це метафорично відчуваємо навіть в описах природи: «А осінь хвора, *розлилася жовч...*» [4, с. 243]. Але разом з тим, ця барва набуває нейтрального, а то й позитивного звучання у поетичних осінніх акварелях: «Красива осінь вишиває клени червоним, *жовтим, срібним, золотим...*» [4, с. 323].

Серед відтінків жовтого кольору найулюбленішим для Л. Костенко є **золотий** – «кольору золота, блискучо-жовтий» [7, с. 143]. Він вжитий у понад 30-ти віршах поетеси. Можемо впевнено говорити, що для Л. Костенко ця барва є засобом передачі оптимістичного сприйняття світу. Для поетеси золотими є місяць, вікно, руки, дорога, дуби, клени, жита, день. Зрозуміло, що більшість позначень на золотий колір використовуються у переносному значенні: «Лежить дорога *золотом прошита*, іде з небес березова зима...» [4, с. 335]. Цей колір асоціюється із життям, сонцем, багатством. Саме тому, золота барва широко використовується в описах осені: «Звичайна хмара, сіра і осіння, пропише раптом *барви золоті...*» [4, с. 90]. Обігруючи асоціації, пов'язані з золотим кольором, світлом, Л. Костенко створює ряд неповторних зорових образів – місяця, місячного світла, місячного вечора: «І молодик над смужкою лісів поставить *позолочений апостроф*» [4, с. 328].

Значно рідше Л. Костенко в своєму поетичному доробку використовує колір оранжевий. **Оранжевий (помаранчевий)** – «те саме, що й жовтогарячий: жовтий з червонуватим відтінком, який має колір апельсина» [6, т. 5, с. 541]:

«Фарбує гном *оранжевий дашок...*» [4, с. 182]. У всіх зафіксованих випадках цей колір використаний для опису забарвлення капелюшків грибів.

Червоний – «який має забарвлення одного з головних кольорів спектра, що йде перед *оранжевим*, колір крові та його близьких відтінків» [6, т. 11, с. 296].

Колір червоний поетеса поєднує зі словами: *намисто*, *кров*, *ружі*, *яблука*, *троянди*, *маки*. В усіх випадках йдеться про забарвлення конкретних предметів: «*Червоні ружі* зблідли на виду...» [4, с. 134]. Червоний колір – колір кохання, пристрасті. Хоча він викликає і певну тривогу, оскільки асоціюється з кров'ю: «*Малюєш обрій споконвіку такий червоний у крові...*» [4, с. 201].

Поетеса активно послуговується відтінками червоного кольору, зокрема часто використовує такі барви, як *багряна*, *пурпура*, *рожева*.

Багрянний – «густо-червоний, пурпуровий» [6, т. 1, с. 391]. Цей відтінок асоціюється у поетеси із сонцем, його сходом або заходом: «*Багряне сонце* сутінню лісною у просвіт хмар показує кіно...» [4, с. 51]. Однак, Л. Костенко поєднує цей колір і з іншими реаліями, зокрема з осінніми листям: «*І падають багрянні клатки шаману сивому до ніг...*» [4, с. 332]. Інший відтінок – **пурпуровий** («темно-червоний чи яскраво червоний з фіолетовим відтінком, багрянець» [6, т. 7, с. 391]) – використано для підкреслення чарівної краси сонячного проміння, природи: «*І смужка сонця тонко пурпура далекий обрій пензликом торка...*» [4, с. 113]. Однак, цей колір набуває символічного звучання як виклик несправедливому суспільству, брехні, у рядках: «*Я одягаю пурпуровий плащ...*» [4, с. 210]. **Рожевий** відтінок – «світло-червоний» [6, т. 8, с. 598] – є спокійнішим і несе тільки позитивні, теплі емоції: «*Тихі ріки і рожева даль...*» [4, с. 54].

У поезіях авторка звертається до ще одного хроматичного кольору. **Синій** – «який має колір з основних кольорів спектра, середній між голубим і фіолетовим» [6, т. 9, с. 182]. Поетеса поєднує цю барву зі словами: *вікна*, *гора*, *притулок*, *ірис*, *втома*. Синя барва для Л. Костенко – це втома, холод, нездійсненні сподівання: «*До синіх вікон* туляться дерева...» [4, с. 284]. Л. Костенко широко використовує **голубий** відтінок синьої барви – «ясний, має колір ясного неба, світло-синій, блакитний» [7, с. 70]. Цю барву поетеса вживає насамперед для опису неба, дощу: «*Хтось підносив мене до неба, я вдихала його, голубе...*» [4, с. 133]. Характерною рисою поезії Л. Костенко є те, що навіть у цілком традиційне, звичне поєднання голубого відтінку і неба поетеса вкладає глибокий зміст – відродження, оптимізм, жага життя: «*На те й погорільці, – будуємо хату. Над хаткою небо, та знов голубе, Найвище уміння почати спочатку життя, розуміння, дорогу, себе*» [4, с. 59].

Схожий за значенням до голубого відтінку є **блакитний** – «ясний, має колір ясного неба, світло-синій» [7, с. 43]. Ця барва характерна для опису води, нашої планети вцілому: «*Дзвенить ручаїв стрімголова малеча блакитною кров'ю камінних глибин...*» [4, с. 62]. Менш популярними у поезії Л. Костенко є **смаглявий** та **бронзовий** відтінки. **Смаглявий** – «темнуватого кольору, згорілий» [6, т. 9, с. 391]. Смаглявий колір у поезії Л. Костенко передає жіночу красу: «*Люблю твоє тіло, смагляве тіло...*» [4, с. 304]. **Бронзовий** – «має колір бронзи,

золотисто-коричневий» [6, т. 1, с. 239] – зафіксований лише один раз: «Тут феодали з *бронзовими лицями* жили, укріті шкурами лісів...» [4, с. 391].

Гру різних барв [6, т. 4, с. 355] передає **кришталевий** колір: «Чому верба від *крапель кришталева?*...» [4, с. 50].

Вицвілий має значення «втрата попереднього забарвлення, набування невиразності кольору» [6, т. 1, с. 539]: «Стара гравюра, *вицвіла картина*...» [4, с. 115]. Ця візуальна картина навіює на читача смуток за тим, чого не можна повернути.

Отже, у поезіях Л. Костенко перед нами постає різнобарвний світ. Найчастіше кольори, використані поетесою, викликають типові метафоризації: чорний – журба, тривога, зло; білий – добро, спокій; зелений – життя, радість тощо. Можливо, саме у цьому криється, поруч з іншими чинниками, спорідненість поетичного світу Л. Костенко з емоційним настроєм та життєвим досвідом читачів.

Позитивні емоції пов'язані із зеленою, оранжевою, рожевою, золотою, голубою барвами. А от жовтий колір частіше асоціюється з зажурою, хворобою. Однак, зовсім іншого звучання набуває цей колір, коли є одним з елементів мозаїки природи, особливо в описах осені, які поширені в поезіях Л. Костенко. В аналізованій збірці є цілий цикл – «Осінні карнавали», присвячений цій порі року. Ліна Костенко, як художник, малює цілі картини, вдало користуючись барвами. Недаремно в її поезіях є образи, пов'язані з малярством: «Останній пензель літньої майстерні – тополя зронить краплю багрецю...» [4, с. 339]. Поетичний пензель Л. Костенко майстерно наносить мазки, створюючи неповторні пейзажі. Гарячі кольори – червоний, жовтий та їх відтінки для поетеси є барвами осені, а синій, білий – кольорами зими.

Для Л. Костенко часто не вистачає звичайних слів, щоб передати особливості забарвлення реалій. Так і виникають неповторні метафоричні образи: «*І зливками розтопленого сонця лежать цитрини, груші й виноград...*» [4, с. 333]; «*Стоїть берізонька – як в іскрах золотих...*» [4, с. 322].

Для характеристики героїв деяких творів Л. Костенко майстерно користується описовими конструкціями, які разом з описом кольору розкривають і внутрішній світ персонажа: «*У нього були дивні очі – кольору повільної грозової хмари...*» [4, с. 393].

Отже, колір відіграє одну з основних функцій творення оригінальних художніх образів, підсилює метафоризацію тексту, розкриває стиль поетеси. Водночас кожна барва сприяє розумінню та індивідуальній інтерпретації поезії Л. Костенко.

Список використаної літератури

1. *Бабій І.* «Фарби повинні приходити на допомогу слова» (кольори у художній мові М. Коцюбинського) / І. Бабій // *Культура слова* – 1997. – Вип. 50. – С. 26–31.

2. *Бабій І.* Передо мною стояв світ новий і чорний (Колористика у мові В. Стефаника) / І. Бабій // *Культура слова*. – 1996. – Вип. 48–49. – С. 50–54.

3. *Губарева Г. А.* Семантика та стилістичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / Г. А. Губарева; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2002. <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/31124.html>

4. *Костенко Л.* Вибране / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.

5. *Порожнюк А.* Червона барва в мові художнього твору / А. Порожнюк // Культура слова. – 1990. – Вип. 38. – С. 29–33.

6. Словник української мови: в 11-ти томах. – К., 1970–1980 р.

7. Тлумачний словник української мови «А, б, в...». – К., 2002.

8. *Франко І.* Из секретів поетичної творчості. / І. Франко // Зібр. творів : у 50-ти томах / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 31. – С. 45–120.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2012

Прийнята до друку 30.04.2012

COLOR TERM IN THE POETRY OF LINA KOSTENKO (COLLECTION «FAVORITES» (1989))

Christina VOLOSHCHAK

*Ivan Franko National University of Lviv Philology Department,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000*

The article is concerned with color terms in the individual Lina Kostenko's style system, defined their place and importance in the poet's artistic world.

Key words: color terms, metaphor, poetic color.

ЦВЕТОНАЗВАНИЯ В ПОЭЗИИ ЛИНЫ КОСТЕНКО (СБОРНИК «ИЗБРАННОЕ» (1989))

Кристина ВОЛОЩАК

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000*

Рассмотрены цветоназвания в системе индивидуального стиля Лины Костенко, определены их место и значение в организации художественного мира поэтессы.

Ключевые слова: цветоназвание, метафора, поэтическая краска.

